
ՔԱՂԱՔԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՈԱԶԱՏԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԵՐԸ ՓՈԽԱԿԵՐՊՎՈՂ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐԺԵՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՓՈԽՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ

ԼԵՎՈՆ ՌՈՒԽԿՅԱՆ

Հոդվածը նվիրված է արդի քաղաքագիտական մտքի թերևս առանցքային խնդիրներից մեկին՝ նեոազատական տեսության կիրառելիությանն ու դրա գնահատման մեթոդաբանությանը ժամանակակից քաղաքական-հասարակական դիսկուրսի պերմանենտ ձևափոխման համատեքստում:

Հոդվածում առկա տեսական ու հայեցակարգային նախահիմքերի միջոցով մեկնաբանել ենք նեոազատական խոսույթի ձևավորման ու զարգացման առանձնահատկությունները: Հատկապես այդ հարցում օգտվել ենք Շ. Շվարցի հիմնարար արժեքների տեսությունից, որում առաջարկվող մշակութային կողմնորոշումները թույլ են տալիս սահմանել նեոազատականության դերն ու նշանակությունն արժեհամակարգային դինամիկ ձևափոխումների գործընթացներում:

Բանալի բաներ - նեոազատականություն, դիսկուրս, համաշխարհային հասարակություն, արժեհամակարգ, Շ. Շվարց:

Անդրազգային բարոյական արժեքների առաջացումն ազատական տեսաբանների կողմից դիտվում է որպես վերադարձ Լոկի և Կանտի ժամանակներ, և մտահոգությունները դրանց կարևորության վերաբերյալ ներկա ժամանակաշրջանում աճում են: Բազմակողմ տեսության վերջին ուսումնասիրության մեջ Ջեյմս Կապորասոն մեկնաբանում է, որ նեոռեալիզմը թերագնահատում է այն ձևակերպումը, որ համագործակցությունը կախված է համագործակցային կանոնների, ընդհանուր արժեքների և ընդունված կանոնների ներդրումից¹:

Այն մոտեցումը, որը համադրում է և՛ հասարակական արժեքների, և՛ ընդհանուր կարգավորիչ ռեժիմների կարևորությունը, կոչվում է գրոտականություն՝ գրոտիանիզմ՝ միջազգային հանրային կամ Անգլիական դպրոց: Այն պնդում է, որ գոյություն ունի պետությունների միջազգային հանրություն, որոնց միավորում են նվազագույն կանոններ և պաշտոնական կառույցներ,

¹ Cowles M., Caporaso J., Risse T. Europeanization and Domestic Change // Thomas Risse, Marina Green Cowles, James Caporaso (eds). Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change. Ithaca, NY, 2001, p. 1–20.

որոնց հիմքում ընկած են ընդհանուր շահեր և արժեքներ: Գրոտիուսի համաձայն՝ այս արժեքները վերցված են հենց բնական օրենքից:

Ըստ Մարտին Ուայթի դիրքորոշման՝ վերը բերվածների հոսքը գալիս է գերիշխող արևմտյան հասարակությունից²: Միջազգային հանրային դպրոցի ջատագովներից Հեդլի Բուլը հավակնում է պլուրալիստական մոտեցմանը, մինչդեռ Մարտին Ուայթն ունի սոլիդարիստական հայացքներ: Բարի Բուզանը կարծում է, որ այս տարբերակումը կարող է սխալ ուղղությամբ տանել որոշ նպատակներ՝ նշելով, որ չի կարող լինել «միջազգային հանրության» զգալի ընդլայնում՝ առանց «համաշխարհային հասարակության» համաչափ աճի: Այլ կերպ ասած, միջազգային կառույցների կամ ռեժիմների զարգացումը պահանջում է ընդհանուր արժեքների և հավատքի հավասարաչափ աճ³:

Գոյություն ունի նաև մի հետաքրքիր և կարևոր մտածողություն՝ կապված հավատքի համակարգի և ընդհանուր համակարգերի ազդեցության հետ, որը կոչվում է «ռեֆլեկտիվիզմ» կամ «կոնստրուկտիվիզմ»: Դրա համաձայն՝ փոխադարձ պատճառահետևանքային կապ մի կողմից ընդհանուր արժեքների և համակարգերի միջև, մյուս կողմից՝ դերակատարների և շահերի միջև: Խոսելով «ռեֆլեկտիվիստական դպրոցի» մասին՝ Հագարդը պնդում է, որ այն ձգտում է «որդեգրել այնպիսի համընդհանուր նորմեր, սկզբունքներ և գիտելիքներ, որոնք համապատասխանում են պետությունների գործունեությանը», և «այն նորմերը, որոնք ձևավորում են դերակատարների նախընտրությունները, կազմում են հետազոտելի կառուցվածք»: Յոն Ռոզին արտահայտում է իր նեոռեալիստական-քննադատական այն տեսակետը, որի համաձայն՝ այն անտեսում է արժեքների փոփոխությունը կամ այն հասկացությունները, որոնք տարբերակում են մտցնում միջազգային համակարգերի մեջ: Նա իր պնդումն ապացուցում է՝ վերլուծելով անցումը՝ միջնադարյան միջազգային համակարգերից ժամանակակից միջազգային համակարգերին: Մինչդեռ նորմերի կարևորությունը և հավատը համակարգի նկատմամբ շեշտվում է բազմաթիվ գիտնականների կողմից, միջազգային ինստիտուցիոնալիզմի ասպեկտը, որն ամենաշատ ուշադրություն էր գրավել ազատական գիտնականների շրջանում, միջազգային կազմակերպությունների դերն էր և հրահանգիչ ռեժիմները,

² **Wight M.** The Development of Legislative Council 1606–1945. Oxford, 1946; **Wight M.** British Colonial Constitution. Oxford, 1947; **Wight M.** The Gold Coast Legislative Council. Studies in Colonial Legislative. Vol. 2. London, 1947.

³ **Busan B.** From International to World Society. English Theory School and Social Structure of Globalization. Cambridge, 2004, p. 24.

որում նրանք ներկառուցված էին: Հավատը, որ միջազգային կազմակերպությունները կարող են վերափոխել միջազգային քաղաքականությունը, չի եղել այնքան մեծ, ինչքան միջպատերազմական շրջանում էր: Տարբեր մոտեցումներ կան կապված ինստիտուտների դերի հետ, ինչպես այն իրողությունները, որ դրանք ընդլայնում են համագործակցությունը. բարելավում տեղեկատվության որակը, նվազեցնում գործարքների ծախսերը, խթանում առևտրաշրջանառությունը վիճահարույց տարածաշրջանների միջև, հեշտացնում պայմանագրերի դրույթների իրագործումը և այլն:

Նեոազատականության միտվածությունը որպես արժեքային տրանսֆորմացիայի գործոն դիտարկելիս ուսումնասիրել ենք Ռ.Բարտի, Ժ.Բոդրիյարի, Տ.Վան Դեյկայի, Մ.Ֆուկույի և այլոց տեսությունները, իմպերիալ և կոմունիկատիվ-սեմիոտիկ ռեսուրսի վերաբերյալ մոտեցումները, որոնք իրենց արտացոլում են գտել Օ.Ֆ.Ռուսակովայի աշխատություններում⁴:

Որպես իմպերիալ ռեսուրս՝ դիսկուրսը կանոնակարգում է մտածողությունը, ձևավորում է պատկերացում առարկաների հիերարխիայի և սոցիալական ֆենոմենների վերաբերյալ, կյանքի է կոչում տարատեսակ նույնականացումներ: Որպես իմպերիալ ռեսուրս՝ դիսկուրսի միջոցով սոցիալական ինստիտուտները և անհատներն իրացնում են իրենց ինքնաներկայացումը և լեգիտիմացիան, դիրքավորվում են քաղաքական, տնտեսական և սոցիալ-մշակութային տարածքներում:

Կոմունիկատիվ-սեմիոտիկ մոտեցման համաձայն՝ դիսկուրսն իրողության ֆենոմենների մատնանշման եղանակ է, որի շնորհիվ ձևավորվում են դիրքորոշումներ և կարծիքներ, իսկ դրանց հիմքով տեղի է ունենում մրցակցային պայքար տարբեր տեսակետների միջև:

Այս հիմնախնդրի կարգավորմանը մենք առաջարկում ենք մոտենալ քաղաքական իրողության, տեսության և դիսկուրսի փոխհարաբերակցության տեսանկյունից: Այդ պատճառով ստորև կներկայացնենք հետևյալ երեք զույգերը՝ տեսություն-դիսկուրս, տեսություն-իրողություն, դիսկուրս-իրողություն: Պետք է ընդգծել, որ այս զույգերը բավականին պայմանական են, իսկ նման-

⁴ **Русакова О., Русаков В.** PR-дискурс: теоретико-методологический анализ. Екатеринбург, 2011, 336 стр.; **Русакова О.** Кратологическая модель дискурса соблазна // Известия Уральского государственного университета. Серия 3. Общественные науки, 2011, № 4 (97), стр. 135-144; **Русакова О., Максимов Д.** Политическая дискурсология: предметное поле, теоретические подходы и структурная модель политического дискурса // Полис, 2006, № 4, стр. 26-43 и др.

օրինակ բաժանումը՝ միայն օժանդակող եղանակ, որն անհրաժեշտ է նյութի նախնական կառուցակարգման համար:

Տեսություն ասելով մենք հասկանում ենք ամենանեղ, դասական իմաստով որպես ընդհանուր դրույթներից բաղկացած հասկացություն: Այս իմաստով միջին և ստորին մակարդակի աբստրակցիաներն ընդհանրապես տեսություն չեն համարվում: Ընդ որում մենք հավանական ենք համարում տեսական դրույթների գոյության հնարավորությունը, որոնք չեն ձևավորում տեսություն: Այլ խոսքերով մենք հնարավոր ենք համարում այնպիսի տեքստերի գոյությունը, որոնք տեսություն չեն համարվում, սակայն ունեն լայն տեսական ընդհանրացում: Եվ նման հատկանիշների հիմքով կարող են ներառվել այս կամ այն տեսության մեջ կամ կազմել առանձին տեսություն:

Տեսությունը ծնում է դիսկուրս, սակայն կարող ենք արդյոք ասել, որ տեսության և դիսկուրսի միջև գոյություն ունի այնպիսի հարաբերություն, ինչպիսին է իզոմորֆիզմը: Կարծում ենք՝ դա միանշանակ պնդել չի կարելի: Մեր կարծիքով առաջացման մետաֆորան այս դեպքում առավել կիրառելի է և նպատակահարմար:

Տեսությունը և դրանից առաջացած դիսկուրսը կարող են զարգանալ կամ փոփոխվել միմյանցից անկախ: Այլ խոսքով տեսության մեջ տեղի ունեցող փոփոխությունները պարտադիր չէ, որ առաջ բերեն փոփոխություններ դիսկուրսում: Տեսությունը կարող է շատ հեռուն գնալ, իսկ դիսկուրսը՝ «դոփել տեղում» կամ ընդհանրապես դադարել գոյություն ունենալ: Այստեղ մենք գործ ունենք քանակական պլանի փոփոխության հետ: Միևնույն ժամանակ փաստենք, որ գոյություն ունեն որակական փոփոխություններ, երբ դիսկուրսները և տեսությունները կարող են փոփոխվել տարբեր օրենքներով⁵:

Երկու տեսությունների հակասությունները կարող են բացառվել սինթետիկ տեսության ստեղծման դեպքում, տեսություն, որը բովանդակում է երկու տեսությունների հիմնարար դրույթները: Երկու դիսկուրսների հակասության դեպքում նմանօրինակ մետադիսկուրսի գոյություն չի պահանջվում:

Անցում կատարենք տեսություն-իրողություն համադրության ուսումնասիրությանը: Փաստերը համարվում են քաղաքական վերլուծության նախնական նյութեր: Օրինակ, «նախագահը ասաց սա և սա», «ընտրողները քվեարկել

⁵ Швырков А. Политическая теория, дискурс и реальность: предварительный анализ взаимоотношений. Полис. Политические исследования. 2016 // <http://www.politstudies.ru/article/5175>.

են...» և այլն: Պարզ է, որ այն ամենը, ինչը մենք անվանում ենք փաստեր, դա արդեն իսկ որոշակի նախնական աշխատանքի արդյունք է: Չէ՞ որ մեզ անհրաժեշտ է թեկուզև տարանջատել քաղաքական, տնտեսական, ֆիզիկական, պատմական և այլ փաստեր: Այսինքն՝ փաստն արդեն իսկ որոշակի «կիսաֆաբրիկատ է»:

Որպես քաղաքական երևույթ՝ փաստը հնարավոր է դառնում քաղաքականության վերաբերյալ որոշակի պատկերացում ունենալուց հետո միայն, երբ քաղաքականի մասին առկա է որոշակի պատկերացում: Խոսքը, կարծում ենք, պետք է տանել գիտակցության մեջ որոշակի շարժի կողմ, երբ այն փաստերը, որոնք նախկինում ընկալվում և ուսումնասիրվում էին որպես ոչ քաղաքական (այլ ուղղակի որպես փաստեր), այժմ համարվում են քաղաքական: Եվ հենց որ նման շարժը տեղի է ունենում, նման փաստերի՝ որպես ոչ քաղաքական երևույթների, ուսումնասիրությունը դառնում է բավականին դժվար:

Այն մասին, որ նման շարժ իրապես տեղի է ունեցել, կարելի է դատել քաղաքական տեսության ի հայտ գալով: «Ի հայտ գալ» ասելով պարտադիր չէ հասկանալ դրա առաջացումը: Այդպես կարելի է անվանել նաև նախկինում գոյություն ունեցող տեսությունները, որոնք սկսել են ընկալվել որպես քաղաքական:

Այն հանգամանքը, որ քաղաքական փաստերն ամրագրվում են տեսության մեջ և գործում են դրա կառուցակարգում, դեռևս չի նշանակում, որ փաստերը տեսությունների համեմատ ունեն երկրորդային բնույթ: Անալոգային է այն հանգամանքը, որ փաստերը քաղաքագիտական վերլուծության մեջ ունեն նյութեղեն բնույթ, ինչը չի նշանակում, որ տեսությունը փաստերի համեմատ ունի երկրորդային բնույթ: Ընդհանրապես ընդունված է ասել, որ փաստերի և տեսության մեջ գոյություն ունի որոշակի պատճառահետևանքային կապ: Սակայն սա միանշանակ չէ, և այս հարցն ունի մասնագիտական ուսումնասիրության լուրջ կարիք:

Բացահայտելով փաստերը կամ մերժելով դրանք՝ մենք դրանով մոտենում ենք իրողությանը: Այն ամբողջ ժամանակ փախչում է մեզնից, ինչպես ծովային ալիք: Ընդ որում իրողությունը որպես այդպիսին միշտ գոյություն ունի և մշտապես հասանելի է անուղղակիորեն: Կարելի է ասել, որ գոյություն չունի առավել հասանելի երևույթ, քան իրողությունը: Մեկ այլ հարց է, թե արդյոք մենք տեսնում կամ ցանկանո՞ւմ ենք տեսնել այն: Այլ խոսքով դժվարություններն առաջանո՞ւմ են այն ժամանակ, երբ սկսում ենք մտածել փաստերով:

Այժմ առավել մանրամասն ուսումնասիրենք տեսությունների և փաստե-

րի հարաբերակցությունը: Ինչպես ասել է Զ.Սարտորնը իր ելույթներից մեկում, որում ներկայացնում էր ժամանակակից քաղաքագիտության վիճակը, տեսությունն աղքատ է, իսկ փաստերը ստում են: Քաղաքականության չափազանց բարդ լինելու պատճառով իրադարձությունների տեսական նկարագրումը պետք է հիմնվի նախնական հիպոթեզների վրա, որոնք հիմնվում են իրավիճակի ընդհանուր դուրսբերման վրա: Նա նշում էր, որ գիտնականի համար շատ կարևոր է փաստերը մեկնաբանել՝ դիտարկելով այն լայն սոցիալական համատեքստում⁶:

Տեսության անբավարարությունն ունենում է լուրջ հետևանքներ և թերություններ, որոնք էականորեն ազդում են փաստերի վրա և անբացատրելի են: Խոսելով այն մասին, որ տեսությունները ծածկում են փաստերը, պետք է հաստատել՝ արդյոք դա ժամանակավոր է, թե՞ ժամանակավրեպ: Ընդհանուր առմամբ երկրորդ այլընտրանքն առավել հնարավոր է: Միևնույն ժամանակ այս դեպքում մեզ պետք է հետաքրքրի խնդրի հարաբերական կողմը: Հեռուն չգնալու համար խոսենք Սարտորնի ելույթի մասին, որը վերաբերում էր քաղաքագիտական արդի մակարդակին և առանձնահատկություններին: Սա նրա ելույթի երկրորդ հատվածն էր: Առաջինը վերաբերում էր Կարլ Դոյչի՝ քաղաքագիտության արդի մակարդակի վերաբերյալ հնչեցված այն կարծիքին, որ տեսությունը հարուստ է, իսկ տվյալները՝ աղքատ, որն ուներ հակառակ իմաստ: Կարող ենք ընդգծել, որ Կ.Դոյչը փոքր-ինչ գունաներկել է հետպատերազմյան իրադրությունը՝ իրականությունը ներկայացնելով առավել մոտ այն հումորին, որ մարդը, ով ունի մեկ ժամացույց, մշտապես գիտի, թե ժամը քանիսն է, ի տարբերություն այն մարդու, ով ունի մի քանի ժամացույց: Այլ խոսքով այդ ժամանակաշրջանում տեսություններն առավել քիչ էին, և դրանց ծանոթանալ կարող էին միայն քչերը:

Չնայած այն հանգամանքին, որ տեսությունների և փաստերի քանակական տվյալները կարգավորվում էին միմյանցով, այդ աճի արագությունը միատեսակ չէ: Այսօր փաստերի քանակական աճն ավելի շատ է, քան տեսությունների քանակական աճը: Սակայն այսօր տեսություններն այնքան էլ քիչ չեն, որքան նախկինում, և բարձր է տեսությունների վերաբերյալ մեր տեղեկացվածության մակարդակը: Մյուս կողմից դրանց քանակն անբավարար է, որպեսզի հնարավոր լիներ սահմանել՝ արդյոք դրանք ծածկո՞ւմ են զգալի

⁶ Теория политики: Учебное пособие. Под ред. Б. А. Исаева. Санкт-Петербург, 2008, 464 стр., ил. (Серия «Учебное пособие»).

քանակությամբ փաստեր:

Եվ այժմ վերադառնալով այն հարցին, թե արդյոք ժամանակավոր է այդ իրադրությունը, թե՞ ոչ: Հնարավոր է, որ տեսությունների անբավարար լինելը հետևանք է սոցիալական գիտությունների համեմատաբար երիտասարդ լինելուն, սակայն ոչ այն փաստով, որ դա ունակ չէ ծածկելու էական քանակությամբ փաստեր: Հարցն այստեղ այն է, որ մենք կարիք ունենք որակապես լուրջ տեսությունների:

Տեսությունների անբավարարությունը հիմք է ստեղծում ենթադրելու, որ փաստերի ընտրությունը, որոնց հիման վրա կառուցվում է տեսությունը, մեծամասամբ որոշվում է պատահական հանգամանքներով, քան օբյեկտիվ պատճառներով: Հնարավոր է, որ սա է պատճառը, որ քաղաքական տեսություններն ունեն անվանակոչում, որոնց դեպքում կարևոր է ընդգծել նաև, թե ում կողմից են դրանք ստեղծվել: Եթե առկա է քաղաքական փաստերի ավելցուկ, իսկ այդպիսին միանշանակ գոյություն ունի, մեկ ուրիշը կարող է ստեղծել տեսություն, որն էապես կտարբերվի առաջին տեսությունից, սակայն կունենա առավել ադեկվատ տեսք, կբավարարի համապատասխան պահանջներ⁷:

Լինելով երևույթների վերափոխման և հասարակական գիտակցության ձևավորման ակտիվ մասնակիցներ՝ դիսկուրսներն իրականացնում են տրանսֆորմացիոն գործառույթ: Որպես նեոազատական դիսկուրսի տրանսֆորմացիոն գործառույթ՝ մենք ընկալում ենք զանգվածային գիտակցության մեջ արժեքային կողմնորոշման մշակույթի ձևավորում: Այստեղ առանձնակի ներդրում է ունեցել Երուսաղեմի Եբրայական համալսարանի հետազոտող Շալոմ Շվարցը՝ իր բազային արժեքների տեսությամբ, որը վերջին 20 տարիների ընթացքում բազմաթիվ հետազոտությունների հիմք է հանդիսացել: Այս մոտեցման մեջ Շվարցն առաջ է քաշել այն միտքը, որ բազային արժեքների հիմքում ընկած են համընդհանուր մարդկային պահանջմունքներ, և որ հասարակությունների ներսում ուսումնասիրելով բազային արժեքները՝ կարելի է երկրների միջև մշակութային ընդհանրությունների, մերձավորության կամ հեռավորության պատկեր ստանալ: Շվարցի առանձնացրած տասը բազային արժեքներն են.

- իշխանություն (Power), սոցիալական կարգավիճակ, իշխանություն մարդկանց և ռեսուրսների նկատմամբ) արժեքի հիմքում ընկած է սոցիալա-

⁷ Швырков А. Политическая теория, дискурс и реальность: предварительный анализ взаимоотношений.

կան վերահսկողություն ունենալու նպատակը:

- Ձեռքբերում (Achievement) արժեքի հիմքում ընկած նպատակն անձնային հաջողությունն է, սոցիալական ստանդարտների համապատասխան կոմպետենտության ապահովումը:

- Հեդոնիզմ (Hedonism) արժեքի հիմքում ընկած նպատակը հաճույքը կամ հուզական բավարարվածությունն է:

- Ստիմուլացիա (Stimulation, խթանում) արժեքի հիմքում ընկած է օրգանիզմի օպտիմալ ակտիվությունն ապահովելու համար նորարարության, փոփոխության բնական-ֆիզիոլոգիական պահանջմունքը:

- Ինքնուրույնություն (Self-Direction) արժեքի դրդապատճառային հիմքն է կազմում վարքի ձևերի, մտածողության և ստեղծագործ ակտիվության ինքնուրույնությունը:

- Ունիվերսալիզմ (Universalism) արժեքի մոտիվացիոն հիմքն են կազմում հասկացումը, հանդուրժողականությունը, մարդկանց և բնության պահպանման ցանկությունը:

- Կամեցողություն (Benevolence) արժեքի հիմքում ընկած են հարազատների բարօրության պահպանումը և ավելացումը:

- Ավանդականություն (Tradition) արժեքի հիմքում ընկած են մշակութային և կրոնական սովորույթների նկատմամբ հարգանքն ու դրանց պահպանումը:

- Կոնֆորմություն (Conformity) արժեքի հիմքում ընկած է սոցիալական սպասումներին հակասող կամ ուրիշներին վնասող գործողությունների զսպումը:

- Անվտանգություն (Security) արժեքի հիմքում ընկած է հասարակության, հարաբերությունների և սեփական անձի անվտանգության և կայունության ապահովումը⁸:

Խմբավորելով և վերլուծելով նշված արժեքների միջին տվյալները՝ Շվարցն առանձնացնում է 7 մշակութային կողմնորոշումներ, որոնցով կազմում է հասարակությունների մշակութային պրոֆիլները և համեմատում դրանք: Այս 7 մշակութային կողմնորոշումները միմյանց նկատմամբ հակադարձ համեմատական են և ըստ էության մեկ առանցքի հակադիր բևեռներ են: Այսպես,

⁸ **Шварц Ш.** Культурные ценностные ориентации: природа и следствия национальных различий // Психология. Журнал Высшей школы экономики, 2008. Том 5, № 2, стр. 37–67.

«պատկանելության» (համայնքայնության իմաստով) հակառակ բևեռներն են կազմում «աֆեկտիվ ինքնությունություն» ու «ինտելեկտուալ ինքնությունությունը» (վերջիններս կազմում են «ինքնությունություն» առանձին ինքնաբավ կողմերը)⁹:

Համաշխարհայնացման և մշակույթների փոխազդեցության մասին խոսելիս Շվարցը նշում է, որ մշակույթների արագ փոփոխման մասին տարածված կարծիքները թյուր են. «Կասկած չկա, երկրները միմյանց նման են դառնում հազնվելու ոճերով, երաժշտական ճաշակներով, օգտագործվող սննդով: Այս չափանիշներով երկրների միմյանց նմանվելը դեռ չի վկայում մշակույթի այլ կարևոր կողմերի, առաջին հերթին՝ արժեքային կողմնորոշումների ընդօրինակման մասին: Հետազոտությունները վկայում են, որ երկրների միջև մշակութային արժեքների տարբերությունները կայուն են, երկրների հարաբերական դիրքերը՝ քաղաքակրթական գոտիները, դրանց սահմանները, մերձավորությունն ու հեռավորությունները փոփոխվում են շատ դանդաղ»¹⁰: Սոնա և Արփինե Մանուսյաններն իրենց հոդվածում հայաստանյան օրինակների վրա ցույց են տալիս Շվարցի այս մոտեցման հիմնավորվածությունը՝ նշելով, որ հաճախ ընդունող մշակույթը նորամուծություններին արձագանքում է «խորամանկությամբ», տվյալ արժեքի զուտ արտաքին կողմը վերցնելով և գործարկելով՝ ավանդական կողմնորոշումները պահպանելու համար¹¹:

Շվարցի տեսությունն արժեքավոր է նրանով, որ մշակութային արժեքային կողմնորոշումները դիտարկում է սոցիալական պրակտիկաների հետ փոխազդեցության մեջ: Ըստ նրա՝ մշակութային կողմնորոշումներն ընկած են հասարակության կառուցվածքների հիմքում, որոնք սոցիալական ինստիտուտները հիմնող առաջնորդների համար ծառայում են որպես իրենց գործունեության նպատակ և հիմնավորում: Տարբեր սոցիալական ինստիտուտներ հասարակության ներսում հենվում են առավելապես իրենց գործառնության հետ կապված արժեքների վրա: Շվարցը որպես օրինակ բերում է հիերար-

⁹ Շ.Շվարցի՝ 2008թ. հետազոտություններ, <http://www.hse.ru/data/2011/04/24/1210752636/37-67.pdf>, <http://blogs.helsinki.fi/valuesandmorality/files/2009/09/Schwartz-Monograph-Cultural-Value-Orientations.pdf>

¹⁰ <http://www.hse.ru/data/2011/04/24/1210752636/37-67.pdf>.

¹¹ **Մանուսյան Ս., Մանուսյան Ա.**, Արժեքներն այսօր. մշակութային ինքնություն և սոցիալական փոփոխություններ, «Նորավանք» ԳԿՀ, «21-րդ դար», N 4, 2012, էջ 45-61:

խիան բանակի համար, պատկանելությունը՝ ընտանիքի, վարպետությունը՝ շուկայի և ինտելեկտուալ ինքնությունը՝ գիտության համար:

РОЛЬ НЕО-ЛИБЕРАЛИЗМА В СИСТЕМЕ ЦЕННОСТЕЙ ТРАНСФОРМИРУЮЩИХСЯ ОБЩЕСТВ

ЛЕВОН РУХКЯН

Статья посвящена одной из основных проблем современной политической мысли - применимости теории неолиберализма и методологии ее оценки в контексте постоянной трансформации современного политико-общественного дискурса.

В статье посредством существующих теоретических и концептуальных основ мы выявили особенности формирования и развития дискурса неолиберализма. Особенно в этом вопросе мы использовали теорию фундаментальных ценностей Ш. Шварца, в которой предлагаемые культурные ориентации позволяют определить роль и значение неолиберализма в процессах динамических трансформаций системы ценностей.

Ключевые слова – нео-либерализм, дискурс, всемирное общество, система ценностей, Ш. Шварц.

THE ROLE OF NEO-LIBERALISM IN THE TRANSFORMATION OF THE VALUE SYSTEM OF TRANSFORMING SOCIETIES

LEVON RUKHKYAN

The article is dedicated to one of the pivotal issues of contemporary political thought - the applicability of the neo-liberal theory and the methodology of its evaluation in the context of the modernization of the modern political-social discourse. Through the theoretical and conceptual principles in the article, we have commented on the peculiarities of the formulation and development of neo-liberal speech. Especially in this regard we used Sh. Schwarz's theory of fundamental values, the proposed cultural orientations allow defining the role and significance of neo-liberality in the processes of value system dynamic transformation.

Key words - neo-liberalism, discourse, world society, value system, Sh. Schwarz.